

Павловська А.С.

доктор економічних наук,
професор кафедри менеджменту
та бізнес-адміністрування
Черкаського державного технологічного університету
ORCID: <https://orcid.org/0009-0004-7716-8319>

Гупта Анвіт

здобувач наукового ступеня
«доктор філософії з економіки»
Черкаського державного технологічного університету
ORCID: <https://orcid.org/0009-0005-5251-6273>

Pavlovska Anna, Gupta Anvit

Cherkasy State Technological University

АНТИКРИЗОВА ЕКОНОМІЧНА ПОЛІТИКА: ФІСКАЛЬНІ ЗАСАДИ ФОРМУВАННЯ ТА ВПРОВАДЖЕННЯ В КОНТЕКСТІ СОЦІАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ

ANTI-CRISIS ECONOMIC POLICY: FISCAL PRINCIPLES OF FORMATION AND IMPLEMENTATION IN THE CONTEXT OF SOCIAL RESPONSIBILITY

У статті досліджено теоретико-методологічні засади формування та впровадження антикризової економічної політики з акцентом на її фінансову складову та інтеграцію принципів соціальної відповідальності. Обґрунтовано, що ефективна антикризова економічна політика має базуватися на поєднанні фінансових, регуляторних та інституційних механізмів, спрямованих на підтримку зайнятості, збереження людського капіталу та зниження соціальної напруженості. Систематизовано фінансові інструменти соціально відповідальної антикризової політики. Запропоновано модель соціально відповідальної антикризової економічної політики, яка інтегрує фінансовий, соціальний та інституційний блоки й забезпечує синергетичний ефект антикризового управління. Наукова новизна дослідження полягає в теоретичному обґрунтуванні соціально відповідального підходу до фінансової антикризової політики та розробленні концептуальної моделі її реалізації.

Ключові слова: антикризова економічна політика, фінансова політика, соціальна відповідальність, бюджетно-податкові механізми, державне регулювання, соціально-економічна стабільність.

The article examines the theoretical and methodological foundations for the formation and implementation of anti-crisis economic policy, emphasizing its fiscal dimension and the integration of corporate social responsibility principles. The relevance of the study is determined by the increasing frequency and depth of socio-economic crises, growing fiscal risks, and the need to ensure a balance between budgetary stability and social protection in conditions of economic instability. The purpose of the article is to substantiate the fiscal principles of socially responsible anti-crisis economic policy and to identify key mechanisms for its implementation. The research employs general scientific and specialized methods, including analysis and synthesis, as well as systemic and structural-functional approaches, which enable a comprehensive study of the interrelation between fiscal instruments and social outcomes of crisis management. The study highlights previously unresolved aspects of the overall problem, particularly the fragmented use of fiscal instruments in anti-crisis policy and the insufficient attention to the social consequences of budgetary and tax decisions. It is argued that an effective anti-crisis economic policy should be based on the integration of fiscal, regulatory, and institutional mechanisms aimed at maintaining

employment, preserving human capital, and reducing social tension. Fiscal instruments of socially responsible anti-crisis policy are systematized, including tax incentives for socially oriented businesses, targeted budget financing of socially significant programs, income redistribution mechanisms, and measures to enhance budget transparency. The article proposes an authorial conceptual model of socially responsible anti-crisis economic policy, integrating fiscal, social, and institutional blocks to generate a synergistic effect in crisis management. The scientific novelty of the study lies in theoretically substantiating the socially responsible approach to fiscal anti-crisis policy and developing a conceptual model for its implementation. The practical significance of the results is their potential use in the formation and adjustment of state anti-crisis economic policy under crisis conditions.

Keywords: anti-crisis economic policy, fiscal policy, social responsibility, budgetary instruments, public administration, socio-economic stability.

Постановка проблеми. Сучасний етап розвитку світової та національних економік характеризується зростанням кількості та глибини кризових явищ, зумовлених глобалізаційними процесами, геополітичними трансформаціями, пандемічними загрозами, цифровізацією економіки та структурними дисбалансами у фінансово-економічних системах. За таких умов формування ефективної антикризової економічної політики стає одним із ключових завдань державного управління та стратегічного регулювання соціально-економічного розвитку. Антикризова економічна політика виступає складним багаторівневим інструментом впливу держави на економічні процеси, спрямованим на попередження, пом'якшення та подолання кризових явищ, відновлення економічної стабільності та забезпечення сталого розвитку. Водночас практика реалізації антикризових заходів часто має фрагментарний характер, що знижує їх ефективність і потребує наукового обґрунтування системних підходів до формування та впровадження антикризової політики.

Актуальність дослідження зумовлена необхідністю узагальнення теоретико-методологічних підходів до антикризового регулювання, визначення ключових принципів, механізмів та інструментів антикризової економічної політики в умовах нестабільного зовнішнього середовища. Особливої уваги потребує адаптація наукових засад антикризового управління до сучасних викликів, пов'язаних із цифровою трансформацією, фіскальними обмеженнями та соціально-економічними ризиками. У цьому контексті дослідження наукових засад формування та впровадження антикризової економічної політики є важливим напрямом сучасної економічної науки та практики державного управління.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблематика антикризової економічної політики широко представлена у працях вітчизняних і зарубіжних науковців, які

досліджують механізми державного регулювання економіки в умовах циклічних спадів, фінансових криз та структурних трансформацій. Питання ринкової невизначеності та феномену ринкових збоїв системно узагальнено й концептуалізовано у працях Е. Забарної, О. Козакової та В. Чердиченка [7]. Значна частина досліджень зосереджена на фіскальних і монетарних інструментах антикризового впливу, стабілізації макроекономічних показників та відновленні економічного зростання (Голей Ю.) [5]. У сучасних наукових працях дедалі більше уваги приділяється соціальному виміру антикризової політики, зокрема питанням соціальної відповідальності держави та бізнесу в умовах економічної нестабільності. Соціальна відповідальність розглядається як важливий чинник підвищення стійкості соціально-економічних систем, зниження соціальних ризиків і забезпечення довіри між державою, бізнесом та суспільством. Наразі вітчизняні науковці звертають свою увагу, зокрема Т. Богдан [1], Н. Бондар [2] на проблемах фіскального адміністрування, пов'язаних із забезпеченням соціальної стабільності. D. Kenneth [12] підкреслює важливість врахування під час розробки антикризової економічної політики реакції соціуму на фіскальні інструменти. В. Горин [3] розглядає фінансовий механізм забезпечення суспільного добробуту через призму фіскального адміністрування. Сучасні тенденції розвитку фіскального адміністрування з позиції впливу на соціальну сферу ґрунтовно ідентифіковані та проаналізовані у наукових доробках Т. Калінеску [13]. Попри зростання кількості досліджень у сфері корпоративної соціальної відповідальності та сталого розвитку, наукові засади інтеграції принципів соціальної відповідальності в систему антикризової економічної політики залишаються недостатньо систематизованими.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Незважаючи на значний

масив наукових досліджень, присвячених антикризовій економічній політиці, більшість із них зосереджена на макроекономічній стабілізації, бюджетному балансуванні та фінансовій консолідації без належного урахування соціальних наслідків фіскальних рішень. У практиці державного управління антикризові фіскальні заходи часто реалізуються як короткострокові інструменти реагування, що не забезпечує сталого соціально-економічного ефекту. Недостатньо дослідженим залишається питання інтеграції принципів соціальної відповідальності у фіскальну складову антикризової економічної політики, зокрема в частині узгодження бюджетно-податкових інструментів із соціальними цілями розвитку. Відсутність системного підходу до формування соціально відповідальної фіскальної політики в умовах криз призводить до зростання соціальної нерівності, втрати довіри до державних інститутів та послаблення економічної стійкості. У зв'язку з цим виникає потреба в науковому обґрунтуванні комплексної моделі соціально відповідальної антикризової економічної політики, в якій фіскальні механізми розглядаються як ключовий інструмент забезпечення соціальної стабільності та відновлення економічного зростання.

Мета статті: обґрунтування фіскальних засад формування та впровадження соціально відповідальної антикризової економічної політики в умовах сучасних кризових викликів. Для досягнення поставленої мети в роботі передбачається розв'язання таких завдань: визначити роль фіскальних інструментів у системі антикризової економічної політики; обґрунтувати механізми соціальної відповідальності в бюджетно-податковому регулюванні; систематизувати фіскальні, регуляторні та інституційні інструменти антикризового впливу; розробити модель соціально відповідальної антикризової економічної політики.

Виклад основного матеріалу дослідження. Соціально відповідальна антикризова економічна політика ґрунтується на поєднанні фіскальних, регуляторних та інституційних механізмів, спрямованих на мінімізацію соціально-економічних втрат і забезпечення стійкого відновлення економіки. Антикризова економічна політика в сучасних умовах має ґрунтуватися не лише на інструментах макроекономічної стабілізації, а й на принципах соціальної відповідальності, які забезпечують збалансування економічних і соціальних інтересів суспільства. Соціально відповідальна антикризова

політика передбачає орієнтацію державних рішень на захист соціально вразливих груп населення, збереження людського капіталу та підтримку зайнятості. Калінеску Т. обґрунтовує доцільність впровадження «соціально орієнтованих обліково-фінансових механізмів як інструментарію стабілізації функціонування складних соціально-економічних систем» і формування науково обґрунтованих підходів до подолання кризових явищ [13].

Наукові засади формування такої політики включають системність, превентивність, адаптивність, прозорість та партнерство між державою, бізнесом і громадянським суспільством. Важливою складовою є інтеграція принципів корпоративної соціальної відповідальності у механізми антикризового регулювання, що сприяє підвищенню відповідальності суб'єктів господарювання за соціально-економічні наслідки кризових процесів (рис. 1).

Соціальна відповідальність у контексті антикризової політики виступає не лише інструментом соціального захисту, а й фактором довгострокової економічної стійкості, оскільки сприяє формуванню довіри, зниженню соціальної напруженості та забезпеченню стабільного відновлення економіки після криз [15].

Фіскальні механізми включають адаптивну податкову політику, спрямовану на підтримку підприємницької активності та збереження зайнятості, цільове бюджетне фінансування соціально значущих програм, а також застосування податкових стимулів для соціально відповідального бізнесу. Важливим інструментом є перерозподіл бюджетних ресурсів на користь галузей, що формують людський капітал, зокрема освіти, охорони здоров'я та соціального захисту. Регуляторні механізми забезпечують узгодження фіскальної політики з цілями соціально-економічного розвитку шляхом впровадження соціальних стандартів, антикризових регуляторних режимів і стимулювання відповідальної поведінки суб'єктів господарювання. Регуляторні інструменти сприяють підвищенню прозорості бюджетних процесів та ефективності використання державних ресурсів. Інституційні механізми передбачають розвиток партнерства між державою, бізнесом і громадянським суспільством, удосконалення інституцій фіскального контролю та запровадження механізмів суспільного моніторингу антикризових заходів. Саме інституційна спроможність держави забезпечує довгострокову

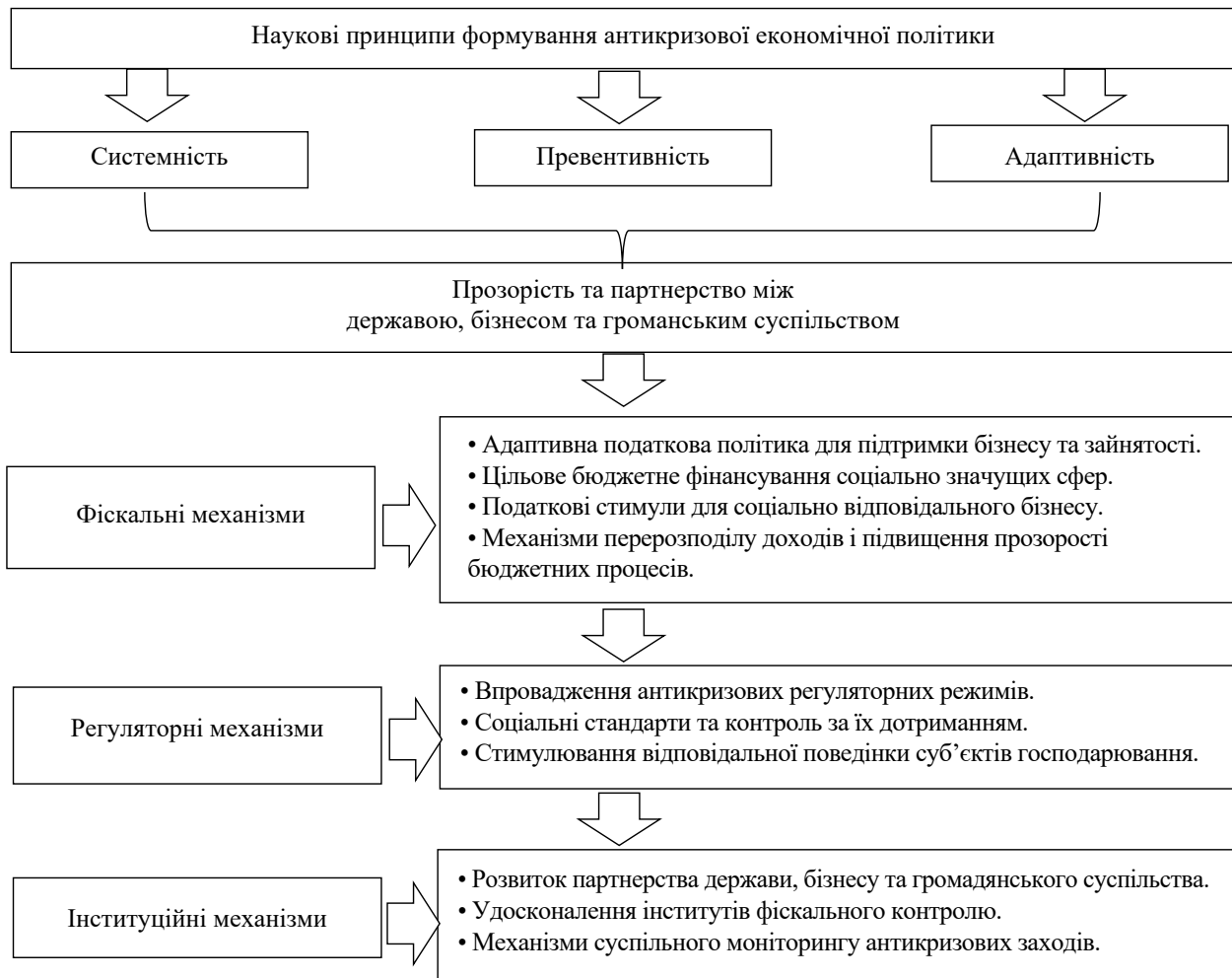

Рис. 1. Принципи та механізми формування антикризової економічної політики

Джерело: розроблено авторами на основі [3–14]

результативність соціально відповідальної фіскальної політики. Спробуємо запропонувати модель соціально відповідальної антикризової економічної політики. Концептуальна модель ґрунтується на інтеграції фіскальної політики як центрального елемента антикризового регулювання з принципами соціальної відповідальності. Модель передбачає взаємодію трьох ключових блоків: фіскального, соціального та інституційного. Фіскальний блок включає податкові стимули, бюджетне фінансування та механізми перерозподілу доходів. Соціальний блок спрямований на захист населення, підтримку зайнятості та розвиток людського капіталу. Інституційний блок забезпечує координацію дій суб'єктів антикризової політики, прозорість рішень і контроль за їх виконанням. Взаємодія зазначених блоків формує синергетичний ефект, який проявляється у підвищенні соціальної стійкості, зниженні кризових ризиків та забезпеченні

довгострокового економічного зростання (Рис. 2).

Висновки з проведеного дослідження. У статті обґрунтовано, що антикризова економічна політика повинна розглядатися крізь призму фіскальної відповідальності та соціальної орієнтації, що забезпечує баланс між економічною ефективністю та соціальною стабільністю. Доведено, що інтеграція принципів соціальної відповідальності у фіскальну політику підвищує результативність антикризових заходів і сприяє відновленню довіри до державних інститутів.

Наукова новизна полягає в розробленні концептуальної моделі соціально відповідальної антикризової економічної політики, яка поєднує фіскальні, регуляторні та інституційні механізми в єдину систему антикризового управління. Отримані результати можуть бути використані при формуванні державних програм антикризового розвитку та вдосконаленні фіскальної політики в умовах нестабільності.

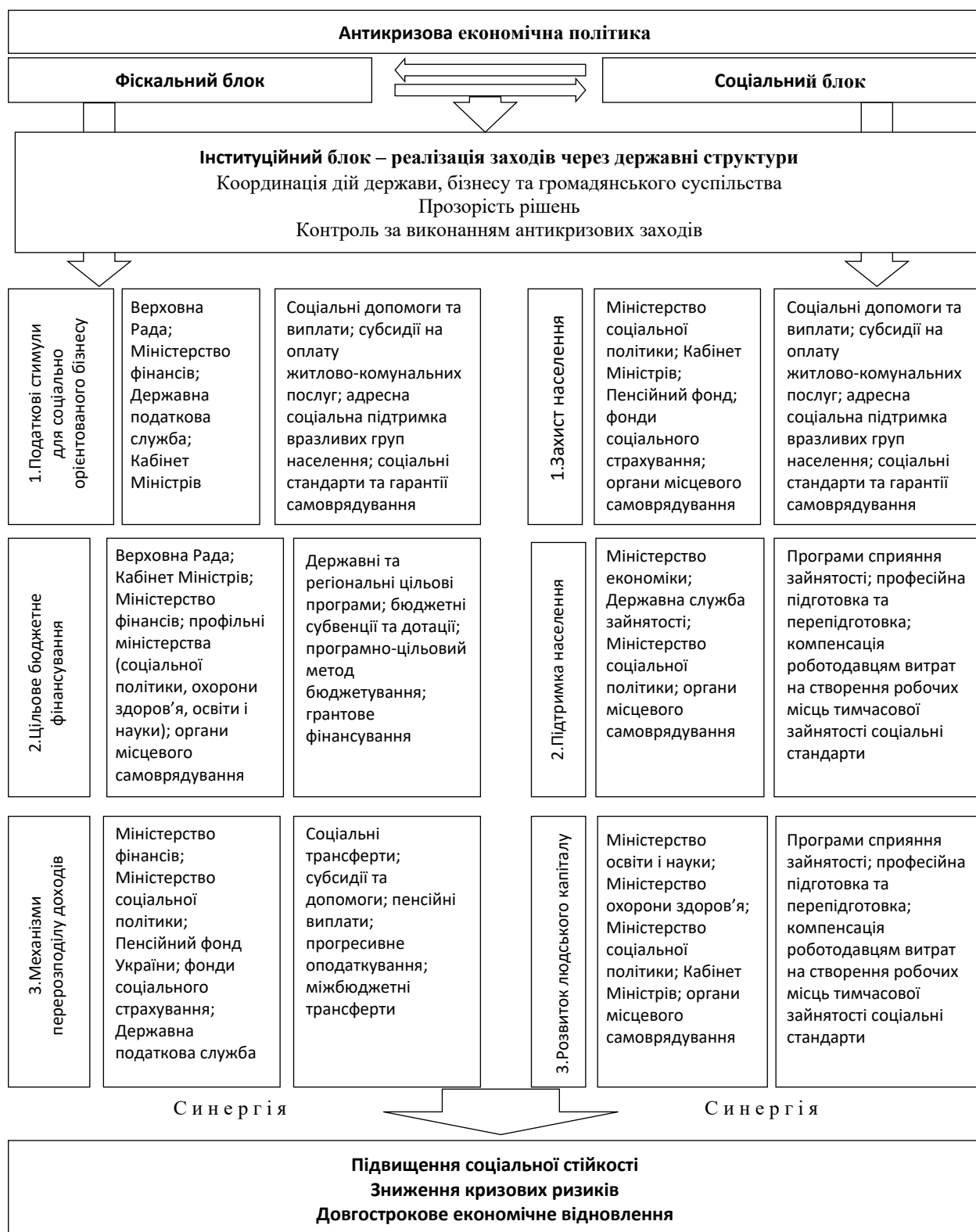

Рис. 2. Модель соціально відповідальної антикризової економічної політики

Джерело: розроблено авторами

Список використаних джерел:

1. Богдан Т. Фіскальне стимулювання чи гальмування? URL: https://lb.ua/blog/tetiana_bohdan/470830_fiskalne_stimulyuvannya_chi.html.
2. Бондар Н. Адаптаційні обліково-фінансові механізми інноваційної взаємодії суб'єктів господарювання в умовах соціально-поведікових обмежень [Текст] : монографія / Н. О. Бондар,

- О. В. Гребенікова, О. В. Дегтярьова та ін.; за наук. ред. Т. В. Калінеску. Харків : Нац. аерокосм. ун-т ім. М. Є. Жуковського «Харків. авіац. ін-т», 2024. 160 с.
3. Горин В. Фінансовий механізм забезпечення суспільного добробуту: теоретична концептуалізація та проблеми функціонування: моногр. Тернопіль : ТНЕУ, 2020. 516 с.
 4. Гець В.М. Особливості взаємозв'язку економічних та політичних трансформацій на шляху до реконструктивного розвитку економіки України. *Економіка України*. 2017. № 10. С. 3–17.
 5. Голей Ю. Сучасні особливості міжнародного фіскального менеджменту в Україні. *Наукові праці МАУП*. 2023. № 2 (69) С. 24–30. DOI: <https://doi.org/10.32689/2523-4536/69-3>
 6. Даніч В., Татар М. С. Електронна взаємодія суб'єктів господарювання під час глобальних викликів. *Вісник Хмельницьк. нац. ун-ту*. 2021. № 2. С. 60–68.
 7. Забарна Е. М., Козакова О. М., Чередниченко В. А. Парадигма інноваційного розвитку в умовах ринкової трансформації: монографія / авт. кол.: Е. М. Забарна, О. М. Козакова, В. А. Чередниченко [та ін.]; за заг. ред. Е.М. Забарної. Херсон : Олді-плюс, 2019. 92 с.
 8. Zhavoronok A., Chub A., Yakushko I., Kotelevets D., Lozychenko O., Kupchyshyna O. (2022). Regulatory Policy: Bibliometric Analysis Using the VOSviewer Program. *International Journal Computer Science*. DOI: <https://doi.org/10.22937/IJCSNS.2022.22.1.7>
 9. Eurostat. European statistics. URL: <https://ec.europa.eu/eurostat/>
 10. Fukuyama F. (2013). *Political Order and Political Decay*. Farrar, Straus and Giroux.
 11. Gerard Pinto, (2024). "The cost of going public and financial constraints", *Financial Markets and Portfolio Management*, Springer; Swiss Society for Financial Market Research, vol. 38(4), pages 443–464, December. DOI: <https://doi.org/10.1007/s11408-024-00456-3>
 12. Kenneth D. Keith. (2019) *Cross-Cultural Psychology: Contemporary Themes and Perspectives*. 2nd Edition. 752 p.
 13. Калінеску Т. Обліково-фінансові механізми соціально-економічного розвитку суб'єктів господарювання. *Часопис економічних реформ*. 2021. № 1(41). С. 51.
 14. Marhasova V., Rudenko O., Popelo O., Kosach I., Sakun O., Klymenko T. (2024). Mechanisms of State Management of the Development of Digital Technologies in the *National Security Journal*. DOI: <https://doi.org/10.46925/rdluz.42.22>
 15. Миколайчук І. Соціальний менеджмент : навч. посіб. Держ. торг.-екон. ун-т, 2024. 280 с.
 16. Надвичина, Т.-Соціальний менеджмент: перспектива технологізації. *Психологія і суспільство*. 2011. № 1. URL: <http://dspace.wunu.edu.ua/handle/316497/2364>

References:

1. Bohdan T. *Fiskalne stymuliuвання chy halmuвання?* [Fiscal stimulation or restraint?]. Available at: https://lb.ua/blog/tetiana_bohdan/470830_fiskalne_stimulyuvannya_chi.html
2. Bondar N., Hrebenikova O., Dehtiariv O. et al. (2024). *Adaptatsiini oblikovo-finansovi mekhanizmy innovatsiinoi vzaiemodii subiektiv hospodariuvannya v umovakh sotsialno-povedinkovykh obmezhen: monograph*. [Adaptive accounting and financial mechanisms of innovative interaction of business entities under social and behavioral constraints]. Kharkiv: National Aerospace University "Kharkiv Aviation Institute", 160 p.
3. Horyn V. (2020). *Finansovi mekhanizm zabezpechennia suspilnoho dobrobutu: teoretychna kontseptualizatsiia ta problemy funktsionuvannya: monograph*. [Financial mechanism for ensuring social welfare: theoretical conceptualization and problems of functioning]. Ternopil: TNEU, 516 p.
4. Heiets V. M. (2017). *Osoblyvosti vzaiemozv'язku ekonomichnykh ta politychnykh transformatsii na shliakhu do rekonstruktyvnoho rozvytku ekonomiky Ukrainy*. [Features of the relationship between economic and political transformations on the path to reconstructive development of Ukraine's economy]. *Ekonomika Ukrainy*, 10, 3–17.
5. Holei Yu. S. (2023). *Suchasni osoblyvosti mizhnarodnoho fiskalnoho menedzhmentu v Ukraini*. [Modern features of international fiscal management in Ukraine]. *Naukovi pratsi MAUP*, 2 (69), 24–30. <https://doi.org/10.32689/2523-4536/69-3>
6. Danich V. M. & Tatar M. S. (2021). *Elektronna vzaiemodiia subiektiv hospodariuvannya pid chas hlobalnykh vyklykiv* [Electronic interaction of business entities during global challenges]. *Visnyk Khmelnytskyi National University*, 2, 60–68.
7. Zabarna E. M., Kozakova O. M., Cherednychenko V. A. et al. (2019). *Paradyhma innovatsiinoho rozvytku v umovakh rynkovoї transformatsii: monograph* [Paradigm of innovative development under conditions of market transformation]. Kherson: Oldi-Plus, 92 p.
8. Zhavoronok A., Chub A., Yakushko I., Kotelevets D., Lozychenko O., Kupchyshyna O. (2022). Regulatory Policy: Bibliometric Analysis Using the VOSviewer Program. *International Journal Computer Science*. <https://doi.org/10.22937/IJCSNS.2022.22.1.7>
9. Eurostat. European statistics. Available at: <https://ec.europa.eu/eurostat/>
10. Fukuyama, F. (2013). *Political Order and Political Decay*. Farrar, Straus and Giroux.

11. Gerard Pinto, (2024). "The cost of going public and financial constraints", *Financial Markets and Portfolio Management*, Springer; Swiss Society for Financial Market Research, vol. 38(4), pages 443–464, December. DOI: <https://doi.org/10.1007/s11408-024-00456-3>
12. Kenneth D. Keith. (2019) *Cross-Cultural Psychology: Contemporary Themes and Perspectives*. 2nd Edition. 752 p
13. Kalinesku T. V. (2021). Oblikovo-finansovi mekhanizmy sotsialno-ekonomichnoho rozvytku subiektiv hospodariuvannia [Accounting and financial mechanisms of socio-economic development of business entities]. *Chasopys ekonomichnykh reform*, 1(41), 51.
14. Marhasova V., Rudenko O., Popelo O., Kosach I., Sakun O., Klymenko T. (2024). Mechanisms of State Management of the Development of Digital Technologies in the *National Security Journal*. <https://doi.org/10.46925//rdluz.42.22>
15. Mykolaichuk I. (2024). *Sotsialnyi menedzhment: textbook [Social management]*. Kyiv: State University of Trade and Economics, 280 p.
16. Nadvynychna, T. (2011). *Sotsialnyi menedzhment: perspektyva tekhnolohizatsii [Social management: the perspective of technologization]*. *Psychology and Society*, 1. Available at: <http://dspace.wunu.edu.ua/handle/316497/2364>

Стаття надійшла: 05.09.2025

Стаття прийнята: 19.09.2025

Стаття опублікована: 26.09.2025